

Spis treści tomu I

Do Czytelników
Od tłumaczy
Jak najlepiej wykorzystać „Chemię wokół nas”
Podziękowania

XI
XIII
XV
XIX

2. Język chemii organicznej 73

Terapia celowana stosowana w leczeniu wysokiego ciśnienia krwi: przypadek ACE 74
Co można wyczytać z nazwy? 74

2.1. Dlaczego związki organiczne są ważne? 75

Ramka 2.1. Friedrich Wöhler: pierwsza synteza naturalnie występującego związku organicznego 77

Ramka 2.2. Niektóre przełomowe syntezy laboratoryjne produktów naturalnych 78

2.2. Rysowanie struktur związków organicznych 79

2.3. Szkielety węglowe i grupy funkcyjne 83

2.4. Nazewnictwo związków organicznych 86

2.5. Węglowodory 86

Ramka 2.3. Grupy alkilowe jako podstawniki 89

Ramka 2.4. Czy masło jest zdrowsze niż margaryna? 94

2.6. Grupy funkcyjne zawierające jeden lub więcej heteroatomów 98

Ramka 2.5. Problem DDT 100

Ramka 2.6. Obróbka mieszaniny reakcyjnej 103

Ramka 2.7. Alkaloidowe środki przeciwbólowe 106

2.7. Grupy funkcyjne zawierające grupy karbonylowe 108

Ramka 2.8. Kwasy sulfonowe i związki pokrewne 111

Ramka 2.9. Sztuczne słodziki 115

2.8. Nazewnictwo związków z więcej niż jedną grupą funkcyjną 116

Powtórzenie zagadnień 119

Zadania 120

3. Struktura atomowa i właściwości 123

Okresowy układ pierwiastków 124

3.1. Klasyczny obraz atomu 125

3.2. Promieniowanie elektromagnetyczne i kwantowanie 128

Ramka 3.1. Promieniowanie słoneczne 130

3.3. Widma atomowe i model atomu Bohra 135

Ramka 3.2. Rozświetlić niebo 139

Ramka 3.3. Skład gwiazd 141

3.4. Natura elektronu 142

Ramka 3.4. Mikroskopia elektronowa 143

1. Podstawy 1

Wytwarzanie nowej materii: wygrajmy walkę z bakteriami 1

Prowadzanie pomiarów i modelowanie matematyczne: badania atmosfery 2

1.1. Chemia: nauka centralna 3

Ramka 1.1. Projekt stu tysięcy genomów 4

1.2. Pomiary, jednostki i nazewnictwo 6

1.3. Atomy i mol 11

Ramka 1.2. Spektrometria mas 14

Ramka 1.3. Łucznik z Amesbury 16

1.4. Równania chemiczne 21

Ramka 1.4. Ekonomia atomowa i zielona chemia 26

Ramka 1.5. Pomiar małych stężeń: ppm (części na milion) 36

1.5. Oblicz, ile czego masz 36

Ramka 1.6. Pomiar rozpuszczonego tlenu w wodzie rzecznej 40

1.6. Zmiany energii w reakcjach chemicznych 43

Ramka 1.7. Energia potencjalna i energia kinetyczna 44

Ramka 1.8. Entalpia i energia wewnętrzna 45

Ramka 1.9. Butanowe lokówki do włosów 47

1.7. Stany skupienia i zmiany fazowe 49

Ramka 1.10. Przemiany fazowe wody 52

1.8. Oddziaływania niekowalencyjne 55

Ramka 1.11. Dlaczego Kevlar® jest tak wytrzymały? 58

1.9. Równowaga chemiczna: w jakim stopniu przebiega reakcja? 59

Ramka 1.12. Łącząc równowagi chemiczne i chemię w jaskiniach 61

Powtórzenie zagadnień 68

Podstawowe równania 69

Zadania 69

3.5.	Funkcje falowe i orbitale atomowe	145
Ramka 3.5.	Orbitale p i liczby zespolone	153
Ramka 3.6.	Kształt orbitali d	154
3.6.	Atomy wieloelektronowe	155
Ramka 3.7.	Spektroskopia rezonansu spinowego elektronów	157
Ramka 3.8.	Energia wymiany	159
Ramka 3.9.	Liczby atomowe i spektroskopia rentgenowska	161
3.7.	Właściwości atomowe i okresowość	165
3.8.	Chemia jądrowa	171
Ramka 3.10.	Datowanie przeszłości	173
Ramka 3.11.	Detektory dymu	175
	Powtórzenie zagadnień	176
	Podstawowe równania	177
	Zadania	177

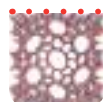
4. Częsteczki dwuatomowe 179

	Cząsteczki w przestrzeni kosmicznej	180
4.1.	Cechy cząsteczek dwuatomowych	181
Ramka 4.1.	Jak można mierzyć długości wiązań?	183
4.2.	Model Lewisa	184
Ramka 4.2.	Właściwości magnetyczne	187
4.3.	Elektroujemność	188
4.4.	Teoria wiązań walencyjnych i teoria orbitali molekularnych	189
4.5.	Teoria wiązań walencyjnych	191
Ramka 4.3.	Molekularne funkcje falowe dla H_2	191
Ramka 4.4.	Co można zrobić, aby niereaktywna cząsteczka reagowała	193
4.6.	Teoria orbitali molekularnych	195
4.7.	Orbital molekularny wodoru (H_2)	196
Ramka 4.5.	Liniowa kombinacja orbitali atomowych (LCAO)	200
4.8.	Diagramy poziomów energetycznych orbitali cząsteczkowych	200
Ramka 4.6.	Tworzenie się cząsteczek wodoru w przestrzeni kosmicznej	202
4.9.	Liniowe kombinacje orbitali p	205
4.10.	Wiązanie w cząsteczkach fluoru (F_2) i tlenu (O_2)	208
Ramka 4.7.	Tlen w atmosferze	210
4.11.	Mieszanie orbitali $s-p$	211
Ramka 4.8.	Pomiar energii orbitali molekularnych	211
Ramka 4.9.	Kolory zorzy polarnej	215
4.12.	Heteronuklearne cząsteczki dwuatomowe	217
Ramka 4.10.	Liniowa kombinacja orbitali atomowych w LiH	219
Ramka 4.11.	Wykorzystanie tlenu azotu do przesyłania sygnałów biologicznych	223
	Powtórzenie zagadnień	224
	Podstawowe równania	225
	Zadania	225

5. Cząsteczki wieloatomowe 227

	Związki ksenonu	228
Ramka 5.1.	Struktury cząsteczek	229
5.1.	Model Lewisa	230
Ramka 5.2.	N_2O : od gazu rozweselającego do wyścigów samochodowych	233
5.2.	Teoria odpychania par elektronowych na powłoce walencyjnej	234
Ramka 5.3.	Zdolność do fluorowania ClF_3 i BrF_3	241
Ramka 5.4.	Azotany w wodzie	244
5.3.	Polarność wiązań i cząsteczki polarne	247
5.4.	Teoria wiązań walencyjnych cząsteczek wieloatomowych	249
Ramka 5.5.	Eten i dojrzewanie owoców	253
5.5.	Rezonans	256
5.6.	Wykorzystanie teorii orbitali cząsteczkowych do wiązań w cząsteczkach wieloatomowych	259
5.7.	Częściowe schematy orbitali molekularnych	262
Ramka 5.6.	Borowodorki	266
	Powtórzenie zagadnień	267
	Zadania	267

6. Ciała stałe 269

	Zeolity	270
6.1.	Struktury sieci kowalencyjnych	273
Ramka 6.1.	Grafen, nanorurki i nanotechnologia	274
Ramka 6.2.	Nadprzewodniki	276
6.2.	Struktury oparte na upakowaniu kul	278
6.3.	Wiązania metaliczne	289
6.4.	Struktury związków	292
Ramka 6.3.	Krystalografia rentgenowska	294
Ramka 6.4.	Samoczyszczające się okna	298
Ramka 6.5.	Minerały konfliktowe	301
6.5.	Model jonowy	301
6.6.	Obliczanie energii sieci	308
Ramka 6.6.	Wyznaczanie stałej Madelunga	309
Ramka 6.7.	Defekty sieci	313
6.7.	Przewidywanie rodzajów wiązań	314
	Powtórzenie zagadnień	316
	Podstawowe równania	316
	Zadania	317

7. Kwasy i zasady 319

	Kwasy i zasady w ogrodzie	
7.1.	Kwasy i zasady Brønsteda-Lowry'ego	320
Ramka 7.1.	Solvatacja	322
Ramka 7.2.	Kwasy, zasady i tkanki ludzkie	324
7.2.	Moce kwasów i zasad	325
Ramka 7.3.	Kwaśna woda w nieczynnych kopalniach	329
Ramka 7.4.	Kontrolowanie pH w basenie	334

7.3. Roztwory buforowe	336
Ramka 7.5. Buforowanie we krwi	338
7.4. Zmiany pH podczas miareczkowania kwasowo-zasadowego	339
7.5. Wskaźniki	344
7.6. Oksokwasy	347
7.7. Tlenki kwasowe i zasadowe	351
Ramka 7.6. Gotowanie z użyciem kwasów i zasad	352
7.8. Kwasy i zasady Lewisa	353
Ramka 7.7. Superkwasy	355
Powtórzenie zagadnień	355
Podstawowe równania	356
Zadania	356

8. Gazy

359

Oddychanie pod wodą

360

8.1. Prawa gazowe: podejście empiryczne	362
8.2. Stosowanie równania gazu doskonałego	366
Ramka 8.1. Poduszki powietrzne w samochodach	370
8.3. Mieszaniny gazów	372
8.4. Kinetyczna teoria molekularna i prawa gazowe	375
Ramka 8.2. Obliczanie ciśnienia gazu na podstawie teorii kinetycznej	377
8.5. Prędkości cząsteczek w gazie	379
Ramka 8.3. Pomiar rozkładu prędkości w gazie	382
Ramka 8.4. Wzbogacanie uranu: praktyczne zastosowanie efuzji	385
8.6. Gazy rzeczywiste	390
Powtórzenie zagadnień	396
Podstawowe równania	396
Zadania	396

9. Kinetyka reakcji

399

Metan w troposferze

400

9.1. Po co badać kinetykę reakcji?	401
9.2. Określanie szybkości reakcji	401
9.3. Monitorowanie postępu reakcji	404
9.4. Reakcje elementarne	406
Ramka 9.1. Wyprowadzenie całkowego równania szybkości reakcji pierwszego rzędu	411
Ramka 9.2. Wyprowadzenie całkowego równania szybkości reakcji drugiego rzędu	411
Ramka 9.3. Czas życia metanu w atmosferze	417
Ramka 9.4. Wykorzystanie fotolizy popiołu do monitorowania rodników $\text{ClO}^\bullet$	421
9.5. Reakcje złożone: metody doświadczalne	423
Ramka 9.5. Technika zatrzymanego przepływu	425
Ramka 9.6. Wyprowadzenie całkowanej postaci równania szybkości reakcji zerowego rzędu	429
Ramka 9.7. Farmakokinetyka	429
9.6. Reakcje złożone: mechanizmy reakcji	433
9.7. Wpływ temperatury na szybkość reakcji	442
9.8. Teorie reakcji	449
9.9. Kataliza	452
Ramka 9.8. Mechanizm Michaelisa-Menten	455
Powtórzenie zagadnień	457
Podstawowe równania	457
Zadania	458
Skorowidz	S-1